

PAPER DETAILS

TITLE: Hadisçilerin Zaman/Tarih Tasavvuru

AUTHORS: Arif ULU

PAGES: 213-217

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/604446>

Hadisçilerin Zaman/Tarih
Tasavvuru, Nevzat Tartı, Samsun:
 Din ve Bilim Kitapları 2007,
 238 Sayfa

Son yıllarda hadis alanında yapılan akademik çalışmalarda sayı yönünden bir artış görülürken konu yönünden de bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde sosyal bilimlerin farklı alanlarının ilmi verilerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilen sentezler ve analizlerde de bir artışın söz konusu olduğu da açıkça görülmektedir. Bu bağlamda dikkati çeken çalışmalardan biri de, burada kısaca tanıtılacak olan *Hadisçilerin Zaman/Tarih Tasavvuru* adıyla yayımlanmış bulunan Nevzat Tartı'ya ait eserdir.

Çalışma bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan müteşekkildir. Yazar, giriş bölümünde çalışmanın yöntemi ve kapsamı hakkında bilgiler vermiştir. Yazar, çalışmanın amacını, "Bu çalışma, varlık ve gerçekliğe bakış kapsamında İslâm kültürünün mimarlarından muhaddislerin/hadisçilerin zaman ve tarihin akışına yönelik yaklaşımlarını incelemeyi hedeflemektedir" cümleleriyle özetlemiştir. Bu cümlelerin ardından eserin temelini teşkil eden zaman ve tarih kavramları üzerinde değerlendirmelerde bulunmuş, daha sonra ise yine çalışmanın önemli köşe taşlarından geçmiş, şimdi ve gelecek kavramları hakkında bilgiler vermiştir.

Tarih ve zamanın algılanmasına yönelik teoriler büyük oranda Batı kaynaklıdır. Batı'da bu konuyu ilgi alanı yapan ilim dalı ise Tarih Felsefesidir. Yazar kendisinin de ifade ettiği gibi, çalışmanın teorik alt yapısını oluşturmada bu alanın düşünce dünyasına kazandırdığı birikimlerden yararlanmıştır. Bununla birlikte yazar, bu alanın bizim kültürümüzle salt bir örtüşme içinde olamayacağına da farkındadır. Nitekim bizden çok uzak veya daha yakın geçmişte yaşamış olan hadisçileri yeni kazanılmış birikimlerle oluşmuş ilkelerin kalıplarına sokmak yerine, onların ilmi birikim ve düşüncelerini anlamak ve günümüzün birikim ve düşünce yapısı ile aralarında bir sentez kurmak durumunda olduğunu belirterek çalışmasına başlamıştır (s. 14).

Yazar, çalışmasında indirgeci yaklaşım kullanmamaktadır. Zira o, hadisçilerin yekun bir fikri homojenlik birliği içinde değildir (s. 16). Zaten bu insan farklılıklarının grubun bireyleri arasında fark yaratması için ortadan kaldırmak için ortadan kaldırılması yolu olarak benimsemiştir.

Yazarın yaptığı önemli bir tasavvur, söyleyenlerin zaman tasavvurlarını, oldukları zaman dilimi ve tarih anlayışları ve gelecek hakkındaki kanaatleri içermektedir (s. 27).

Çalışmanın birinci bölümü giriş bölümüdür. Burada öncelikle iyilik ve kötülük konusunda çeşitli toplumlar, dinler ve inançlar ele alınmıştır. Yazar bu bölümü, Tarihin Sonu, Döngüsel Tarih ve Tarih inceleme, hadisin tarih anlayışını benimsedikleri başlıklardan birini oluşturan başlıklardan birini oluşturmuştur. Bu ana başlığı, Şimdi ve Gelecek Alanları ve Nedenleri, Geçmiş ve Gelecek Beklentisi alt başlıklarıyla incelemiştir (s. 65). Bu bölüm hadisçilerin tarih anlayışını bakış açıları özetleme bakımından incelemiştir.

Zaman ve tarihin algılanması konusunda ortaya koyan yazar, oluşturduğu Hadisçiler ve Zaman/Tarih anlayışını, zamanla ilgili yaklaşımların bir özeti olarak Yaşamakta Olan Zaman ve Gelecek Zaman ve Kıyamet Alametleri, Uzaklaşma, İyiye Giden Tarih, Zaman ve Gelecek başlıklarıyla incelemiştir (s. 91-92).

Eserinin birinci bölümde ilmi birikimlerin kültürünün bulunduğu ve tesadüf olarak da yaygın olduğundan ve yer tuttuğu öngörüsünden hareketle Zaman ve 'Şimdi'den Şikâyet ve Gelecek altında yazar birçok önemli temaları, geçmişteki inziva kültürünün temelini oluşturan gelişen şimdiden şikâyet sorununu

Hadis tarihinde zaman ve tarihin kötüye gidişini yansıtan olgulardan birisini gelecek hakkındaki karamsarlıklar olarak gören yazar, gerek Hz. Peygamber'e atfedilen hadislerde ve gerekse hadis ilmiyle şu veya bu şekilde ilişkili olan insanların açıklamalarında bunun izlerini görmenin mümkün olduğunu belirtmektedir (s. 101).

Çalışmanın birinci bölümünde, tarihin sonunun geldiğine yönelik söylemlerin her zamanki gibi günümüzde de bulunduğu işaret etmiş olan yazar, bu bölümde, Müslümanlar arasındaki kötüye gidişi temsil eden olgulardan birisinin de, kıyamet alametleri tartışmasının olduğunu ifade etmektedir (s. 106).

Yaşadığı dönemin sorunlarıyla tarihin her döneminde mücadele eden insan, geleceğin olası kötülükleriyle de yüzleşmekten korktuğu için çareyi kendini kurtaracak bir kahraman aramakta bulmuştur. Neredeyse, bütün dinlerde ve mezheplerde böyle bir kurtarıcı motifi bulunmaktadır. Bununla birlikte, yazara göre, kurtarıcı düşüncesi, İslâm geleneğinde diğer dinlerde olduğu gibi, gelecekte yaşanacak uzun süreli bir altınçağ telakkisi oluşturacak kadar güçlü değildir (s. 112).

Hadisçilerin çoğunluğunun kötüye giden bir tarih anlayışını benimsediklerini tespit eden yazar, bazı hadislerle dayanılarak yapılmış olan ve klasik hadis ilimleri kitaplarında özellikle ilk dönemlerle ilgili olarak yapılmış olan dönemlendirme çalışmalarında da tarihin düşüş trendinde olduğuna yönelik bu tasavvuru gözlemlemenin mümkün olduğu kanaatindedir (s. 145).

Hadisçilerin genelinin kötüye giden tarih anlayışını benimsemesine karşın bir kısmının iyiye giden tarih tasavvuruna sahip olduklarını tespit eden yazar, bu tespitini, "İslâm kültüründe tarihin bir gün iyi olacağı düşüncesi, onun kötüye gittiği düşüncesinden çok daha zayıf durumdadır" cümleleriyle de ifade etmiştir (s. 148–150). Yazara göre bu iki temel anlayışın dışında, yaygın olmasa da, hadisçilerde tarihte dönüşüm ve her şey her zaman tasavvuru da vardır. 'Her şey her zaman' şeklinde ifade edilen son tasavvur bizzat yazar tarafından isimlendirilmiş ve formüle edilmiş bir yaklaşım tarzıdır. Yazara göre bu tasavvur ilerlemecilik ve gerilemecilik anlayışından farklı olduğu gibi, döngüsellikten de farklı bir yorum içermektedir. 'Her şey her zaman'da, çöküş, yükseliş ve döngüler, birbirinden ayrılmayan, iç içe bir birlik oluşturur. Her türlü insani varoluşta hem yükselişler, hem çöküşler, hem de döngüler aynı anda gözlemlenir. Bir oluş/değişim bir açıdan veya birileri açısından iyi iken, başka bir açıdan ya da başkaları açısından kötü olabilmektedir. Yani burada kaçınılmaz bir rölatiflik söz konusudur (s. 153–161).

Hadisçilerin zaman/tarih anlayışını, ilk dönemlerden itibaren, pek çok rivâyeti analiz ederek inceleyen yazar, eserinin üçüncü bölümünde hadisçilerdeki bu tasavvurların kaynaklarını tartışmaya açmıştır. Hadisçilerin Za-

man/Tarih Anlayışının Kaynağı ve Gelecekle İlgili Rivâyetlerin Değişim ve Gelecekle İlgili Rivâyetleri

Bidatın, özellikle olumsuzlukların yaygınlaşmasına işaret eden rivâyette gelecekte toplumların hayatlarına yönelik açıklamalara rastlanmaktadır. Rivâyetlerin tespitlerine göre, neredeyse her dönem için rahatsızlığını ifade etmiştir (s. 112).

Hadisçilerin kötüye giden tarih anlayışını, hadisleri en önemli faktör olarak gören yazar, ele almıştır. Konuyu Fiten rivâyeti, İslâm'ın ve Dünyanın Ömrü, Sünnet ve Sünnet Vahiy Tartışması alt başlıklarında ele almıştır.

Hadis kitaplarının her birinin sıklık ve savaşırlara dair pek çok rivâyetlerinin, hadisçilerin zihinlerinde önemli bir yere sahip olduğunu, rivâyetlerin içeriğinin bütünüyle çürüyen, bozulan bir tarih düşüşü olduğunu ifade etmiştir.

Yazar eserinde bu rivâyetleri "Bu tür rivâyetler, muteber görülen rivâyetlerdir" yer aldığı gibi, muteber sayılan rivâyetlerdir. Ancak bu başlıklar altında genellikle sıhhat problemleriyle karşılaşılabilir. Rivâyetlerin sıhhatlerine yönelik kuşku ve şüpheler (s. 192). Bu konuyla ilgili sonuçlar, rivâyetlerin içeriğinden de görülmektedir: "Gelecekle ilgili rivâyetler, Hz. Peygamber'in gaybı bilip bilmediği, önemli ve belirleyici unsur olarak görülen Hz. Peygamber'in gaybı bileceği ön yargıya dayanmaktadır. Rivâyetlerin sahih olduğunu, hatta bazen neredeyse kesin olarak bilinenler ise, Allah'tan başkasının hareketle bu tür hadislerin sahih olduğunu iddia etmezler".

Kısaca tanıtmaya gayret ettiğini, kitabında yazar, zor bir konuyu, zorluğu, hadisçilerin zaman/tarih anlayışını, rivâyetlerin olmadığından, bu nedenle de, rivâyetlerin aralarından çıkarmak durumuna gelince, rivâyetlerde yazarları bekleyen en önemli sorunlar

dan; iyilik veya kötülük izafe ederek yaklaşmak gibi bir duygusallığın var olmasıdır. Ancak çalışmasında yazar bu zorluğun da üstesinden gelebilmiştir.

Yazarın bu eseri, tarih alanı ve tarihin akışı konusunda hadisçilerin neler düşündüklerini anlaşılır bir üslupla ortaya koymuştur. Ancak böyle bir çalışmanın hadis alanına katkısı sadece bununla sınırlı değildir. Hadis alanıyla ilgilenenlerin bildiği üzere, günümüzde hadis tarihinin yeniden yazılması yönünde bir ihtiyaç doğmuştur. Bu yeni tarihin hadisle ilgili hiçbir hususu dışarıda bırakmayan analitik bir çalışma olması gerektiği vurgulandığı dikkate alınır, hadisçilerin zaman ve tarih anlayışının tespiti bu çalışmaya sağlayacağı katkı açısından da önem arz edecektir.

Arif ULU

ATAÜ, İlâhiyat Fakültesi, Hadis, ERZURUM